

УДК 37.035.3:377.35

Н. Постоюк, канд. пед. наук
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНИХ ЧИННИКІВ НА ФОРМУВАННЯ Д. Л. СЕРГІЄНКА ЯК ПЕДАГОГА ТА НАУКОВЦЯ

У статті проаналізовано, як вплинула родина на формування особистості Д. Л. Сергієнка, зокрема розкрито особливості сімейного виховання. Висвітлено періоди навчання педагога в Київському педагогічному інституті на шкільно-педагогічному відділі, а потім на біологічному факультеті в Київському педагогічному інституті імені О. М. Горького. Доведено, що соціально-економічні умови історичного періоду визначили вектори науково-педагогічної діяльності Д. Л. Сергієнка, а саме дослідження питань політехнічної освіти, трудового виховання і суспільно-корисної праці учнів у сільському господарстві.

Ключові слова: Д. Л. Сергієнко, чинники формування особистості, політехнічна освіта, трудове виховання.

Постановка проблеми. Визначні постатті минулого завжди привертала увагу науковців з огляду на можливість аналізу їхніх здобутків для використання актуальних ідей їх творчості у сучасній практиці. Сьогодні активно досліджується життя і творчість Д. Л. Сергієнка як педагога, що зробив значний вклад у розвиток педагогіки. У минулому столітті його вважали провідним спеціалістом у галузі політехнічної освіти і трудового виховання. Він увійшов у педагогіку як розробник методики політехнічного навчання, дослідник історії розвитку політехнічної освіти у радянський період. Дмитро Лаврович Сергієнко був педагогом і науковцем, громадським діячем, заступником відповідального редактора журналу "Юний натураліст", керівником редакційної секції Науково-методичної Ради Київського ордена Леніна державного університету ім. Т.Г.Шевченка, деканом підготовчого факультету на громадських засадах, проректором університету вчителів, членом бюро Республіканської педагогічної секції товариства "Знання", директором Центральної дослідно-педагогічної агробіостанції Міносвіти УРСР, яка у 1952 році була перейменована у Республіканську станцію юних натуралістів, доктором педагогічних наук, професором кафедри педагогіки Київського ордена Леніна державного університету ім. Т.Г.Шевченка [1].

Мета і завдання дослідження. Мета цієї статті полягає у висвітленні головних чинників формування Д. Л. Сергієнка як педагога та науковця. Для досягнення мети були реалізовані наступні завдання: проаналізувано родинне середовище, у якому зростає Д. Л. Сергієнко; висвітлено періоду навчальної діяльності в Київському педагогічному інституті; розкрито значення соціально-економічних умов історичного періоду, що вплинули на вибір напряму науково-педагогічної діяльності.

Стан дослідження. Сьогодні спадщина Д. Л. Сергієнка привертає увагу науковців, про що свідчать посилання на нього у дисертаційних дослідженнях, монографіях, підручниках з педагогіки, статтях (В. В. Вербицький, С. П. Дем'янчук, Н. А. Калініченко, Г. П. Ковальчук, Л. П. Манорик, С. Г. Мазуренко, Л. А. Семеновська, Н. О. Терентьева, М. М. Фіцула). Значна кількість дослідників у галузі педагогіки зверталася і звертається до його науково-педагогічної спадщини з метою отримання інформації про історію розвитку політехнічної освіти, трудового навчання й виховання, організацію роботи на навчально-дослідних ділянках, забезпечення функціонування гуртків юних натуралістів тощо. Науковцями аналізуються ідеї його доробку, але поза увагою залишається тема становлення Д. Л. Сергієнка як педагога та науковця, дослідження чинників, що вплинули на формування його особистості.

Виклад основних положень. Життя та діяльність Д. Л. Сергієнка були сповнені творчими пошуками реалізацією свого потенціалу, постійною роботою над со-

бою і значущими досягненнями в галузі педагогіки. Він був високоосвіченою людиною, мав глибокі знання з основ наук та розуміння значення освіти в розвитку суспільства. Аналіз біографічних даних та творчої спадщини педагога допомогли розкрити головні чинники формування Д. Л. Сергієнка як педагога та науковця. До них ми відносимо вплив: родинного середовища; навчальної діяльності в Київському педагогічному інституті; соціально-економічних умов історичного періоду.

Одним з основних чинників, який має значний вплив на розвиток особистості, є роль, яка належить сім'ї. Родинне коло створює ціннісні орієнтири, життєві цілі та ідеали особистості, світоглядну позицію. Деякі відомості про родину Сергієнків ми знайшли в Державному архіві Житомирської області та архіві Київського національного університету імені Тараса Шевченка. З архівних джерел стало відомо, що Д. Л. Сергієнко народився 25 жовтня 1911 року в бідній селянській сім'ї у селі Водотії Радомисльського округу (нині Коростишівський район Житомирської області) [5]. Через 3 роки після народження хлопчика починається Перша світова війна. Батько, Лаврин Михайлович Сергієнко, був одним із тих, хто загинув на війні в 1914 році, коли маленькому Дмитру було лише три роки. Члени сім'ї залишилися без годувальника. Вони проживали в селі, де відчувалася серйозна продовольча криза, пов'язана з запровадженням хлібної і карткової системи, що негативно позначилося на становищі простих людей [8, с. 489].

Нелегко було селянам пристосовуватися до нових умов життя. Важко довелось Дмитру рости без батька в період нестатків та скрути, але набуте в дитинстві вміння долати труднощі сформували в ньому наполегливість, стійкість, і це допомогло майбутньому педагогу досягти намічених цілей. Трудова діяльність Д. Л. Сергієнка розпочалася з восьми років, коли він займався випасом селянської худоби на пасовищі. Намагаючись чимось допомогти матері, хлопчик брався за будь-яку роботу. Залучений до праці ще в ранньому дитинстві, він сприймав її як невід'ємну, органічну частину людського життя, що в майбутньому обумовило вибір професії, пов'язаної з сільським господарством та трудовим навчанням і вихованням.

На дитячі роки та юність Д. Л. Сергієнка випали нелегкі часи в історії: перша світова війна 1914 року, Велика Жовтнева революція 1917 року, доба Центральної Ради й Гетьманату Скоропадського, Денікінський режим, утвердження влади більшовиками та утворення Радянської України, голод 1921 року. Боротьба за владу негативно позначилася на житті народу. Коли Дмитру було 6 років, відбулася Лютнева революція у Росії, а потім і в Україні. Після падіння царизму у лютому 1917 р. перед суспільством постали невідкладні завдання: створення нової держави; визначеність у питанні про участь у війні; подолання негативних тенденцій в економіці; вирішення аграрного та національного питань.

Перемога революції сприяла створенню нової політичної ситуації та суспільної атмосфери.

1919 р. увійшов в історію України встановленням радянської форми державності: 6 січня 1919 р. була створена Українська Радянська Соціалістична Республіка (УРСР) [2, с. 355]. Завдяки новій політиці держави з ліквідації безграмотності Д. Л. Сергієнку пощастило отримати освіту в школі. У 1929 році юнак закінчив Водотівську загальноосвітню школу [4, арк. 80].

В результаті дослідження встановлено, що існує дуже мало інформації про матір і батька педагога. Палагея Никифорівна Сергієнко (дівоче прізвище Пархомчук) походила з роду селян-бідняків. Вона народилася у селі Водотії в 1882 році і працювала у своєму господарстві до 1929 року, а з 1929 по 1934 рік їй довелося бути членом колгоспу. З 1934 року і аж до самої смерті у 1952 р. вона знаходилася на утриманні сина. У сім'ї Лаврина Михайловича та Палагеї Никифорівни був лише один син – Дмитро Сергієнко [4, арк. 18].

З архівних джерел стало відомо, що мати Д. Л. Сергієнка була пересічною людиною, звичайною селянкою та, незважаючи на нелегкі умови життя, змогла виховати в ньому такі моральні якості, як чесність, порядність, безкорисливість, готовність допомагати іншим людям і бути їм опорою. Дитинство на природі також позитивно вплинуло на розвиток аналітичного мислення, спостережливості, уваги, сприяло вихованню любові до оточуючого світу і праці. Саме в цей період у нього проявився інтерес до природи рідного краю, рослинного і тваринного світу, що в майбутньому сприяло вибору ним роботи на Республіканській станції юних натуралістів.

Безперечно, що важливим у формуванні світогляду Д. Л. Сергієнка був вплив матері, яка упродовж багатьох років працювала біля землі, у сільському господарстві. Не виключено, що саме приклад матері став причиною вибору ним професійної діяльності у сфері педагогіки, пов'язаної з сільським господарством. Працювати стало хорошою звичкою Д. Л. Сергієнка ще з дитинства, і все, чого він досяг у житті, було здійснено завдяки копійчкій праці. Тема трудового життя, навчання і виховання пройшла кризь усі наукові роботи педагога. У своїй монографії "Суспільно корисна робота учнів у сільському господарстві" (1960) він зазначив: "...для кожної людини праця є основною умовою правильного фізичного, інтелектуального й морального розвитку. У процесі праці в людини виробляється воля, наполегливість, відповідальність, збуджуються і розвиваються творчі здібності, ініціатива. Продуктивна суспільно-корисна праця дає людині величезне моральне задоволення, породжує в неї впевненість у своїх силах, почуття власної гідності, створює бадьорий життєрадісний настрій" [9, с. 3].

Докторська дисертація Д. Л. Сергієнка була присвячена саме навчання сільської молоді. У авторефераті дисертації педагог згадував стан освіти в рідному селі часів свого дитинства і юності та пов'язані з цим події, свідком яких йому довелося стати: з'їзд учителів Водотіївської волості Київської губернії (1920 р.) у своєму рішенні вимагав "прийняти всі міри для того, щоб у всіх селах волості стара школа була реорганізована в єдину трудову школу. При школі була створена навчально-дослідна ділянка, метеорологічна станція. Щоб зацікавити дітей участю в сільськогосподарській праці, створювалися при школах "пробні поля" (дослідні ділянки). Залучення учнів до праці здійснювалося на основі розкриття наукових основ й суспільної значимості. Особливе значення в сільській школі надавалось сільськогосподарській праці, яка сприяла кращому засвоєнню

учнями природознавства, ботаніки, зоології, фізики, математики та інших предметів" [10, с. 22].

Отже, базовим чинником формування Д. Л. Сергієнка як педагога та науковця було родинне середовище, в якому він зростав. Саме в дитинстві у Д. Л. Сергієнка зародилася любов до праці та інтерес до природи рідного краю, що зумовило подальший вибір ним напрямку науково-педагогічної діяльності, пов'язаної із сферою сільського господарства. Спілкування з людьми праці, усвідомлення своєї приналежності до селян сприятливо вплинуло на формування рис характеру (працелюбність, наполегливість, відповідальність) майбутнього педагога, на визначення його життєвих орієнтирів і загальнолюдських цінностей.

Наступним чинником формування Д. Л. Сергієнка як педагога та науковця було навчання на шкільно-педагогічному відділі Київського педагогічного інституту (1930–1934 рр.). Загальновідомо, що навчання у вищому навчальному закладі значною мірою впливає на формування світогляду, формує цінності й установки, визначає життєві орієнтири та накладає відбиток на все подальше життя людини.

Протягом навчання Д. Л. Сергієнка в інституті відбувалася кілька раз його повна реорганізація, у зв'язку з якою змінювалася структура та назва навчального закладу. Таким чином, він вступив до Київського інституту народної освіти (1930), а закінчив Київський педагогічний інститут (1934). Лише у червні 1936 року інституту присвоюється ім'я О. М. Горького [210], хоча в деяких джерелах та архівних документах зазначається, що Д. Л. Сергієнко закінчив Київський педагогічний інститут імені О. М. Горького. Як свідчать літературні джерела, "10 липня 1933 року питання про систему підготовки педагогічних кадрів і мережу педзакладів на 1933–34 навчальний рік обговорювалося і вирішувалося колегією НКО УРСР. Було запроваджено нову систему і визначено номенклатуру профілів підготовки педагогічних кадрів. Замість інститутів соціального виховання і педагогічних інститутів професійної освіти було створено єдиний тип вищого педагогічного навчального закладу – педагогічний інститут" [13, с. 23].

Рік вступу Д. Л. Сергієнка до Київського інституту народної освіти співпав з прийняттям Раднаркомом УРСР постанови "Про реорганізацію мережі системи педагогічної освіти" (вересень 1930 р.). У зв'язку з цим відбулася реорганізація ІНО і на базі факультету професійної освіти утворилося два самостійних інститути – педагогічний професійної освіти та фізико-хіміко-математичний. З 1933 року вони увійшли до складу державного університету. На базі факультету соціального виховання в 1930 р. було створено самостійний навчальний заклад – Київський інститут соціального виховання, першим директором якого став М. М. Грищенко [13, с. 22], майбутній науковий керівник Д. Л. Сергієнка.

Ми не виявили доказів того, що вони познайомилися саме у 1930 році, але, напевно, їх знайомство все таки відбулося, оскільки у той час М. М. Грищенко був ще й деканом та завідувачем кафедри педагогіки у Київському інституті соціального виховання. Безсумнівно, він відіграв вирішальну роль у житті Д. Л. Сергієнка та вплинув на визначення напрямку його науково-педагогічної діяльності.

М. М. Грищенко був заслуженим діячем науки, визначною постаттю у формуванні педагогіки як вузівської навчальної дисципліни. Він вважається засновником досліджень з педагогіки вищої школи України радянського періоду, займався питаннями загальної педагогіки та історії педагогіки, методику викладання історії в сере-

дній школі, спеціальної педагогіки [6, с. 300], а також значну увагу приділяв дослідженню педагогічної спадщини Т. Г. Шевченка, К. Д. Ушинського, І. Я. Франка, А. С. Макаренка. Серед основних його праць слід виокремити "Розвиток народної освіти на Україні за роки радянської влади" (1957), "Розвиток народної освіти в західних областях Української РСР" (1960). Під його керівництвом й активній участі видані такі фундаментальні праці, як "Розвиток народної освіти і педагогічної науки в Українській РСР (1917–1957 рр.)", "Народна освіта й педагогічна наука в Українській РСР (1917–1967 рр.)". Ним фактично була написана історія радянської школи та народної освіти Української РСР, здійснено найбільш повне й всебічне дослідження культурної революції в нашій країні [3, арк. 83–85].

З архівних джерел стало відомо, що педагогічна діяльність Д. Л. Сергієнка починається відразу після закінчення школи. У 1929 році він був направлений на педагогічну роботу в село Черняхів, Кагарлицького району, Київської області вчителем початкових класів, де працював з листопада 1929 року по вересень 1930 року. Нестача педагогів і прийнятий закон про ліквідацію безграмотності зумовили ситуацію, коли вчителями початкових класів брали випускників шкіл. Здібності Д. Л. Сергієнка до викладацької діяльності було помічено, і він в 1930 році був направлений на навчання до Київського педагогічного інституту, де отримував освіту з вересня 1930 по липень 1934. Навчання Дмитро Лаврович поєднував з роботою. В 1932 році він був відкликаний для роботи в Київському, а потім в Чернігівському ОК ЛКСМУ. З лютого по грудень 1932 року працював завідувачем сектору шкіл Київського ОК ЛКСМУ, а пізніше, з грудня 1932 року по вересень 1933 року завідувачем сектору агітмасової роботи в Чернігівському ОК ЛКСМУ. Рішенням Чернігівського ОК ЛКСМУ в 1933 році був відправлений для закінчення інституту. В 1934 році Д. Л. Сергієнко отримав кваліфікацію викладача педагогіки в педагогічному технікумі [4, арк. 80–81].

Педагог не зупинився на досягнутому і вирішив продовжити навчання на біологічному факультеті в Київському педагогічному інституті імені О. М. Горького (1936–1938 рр.) [4, арк. 1]. Отримані знання визначили спрямованість його подальшої діяльності та сприяли формуванню наукового світогляду. Усі його наукові праці були пов'язані з педагогікою, а багато з них, – безпосередньо з методикою викладання біології.

Д. Л. Сергієнку належить розробка методичних рекомендацій для вчителів-біологів, керівників гуртків юннатів з підготовки школярів до роботи в сільському господарстві ("Підготовка учнів по біології до практичної діяльності в соціалістичному сільському господарстві" (1952); "3 досвіду класної й позакласної роботи з біології в середній школі" (1955). У праці "Суспільно корисна праця учнів у сільському господарстві" (1960) він узагальнив досвід кращих шкіл тогочасної республіки в суспільно-корисній праці, доповів про досвід навчально-виробничих бригад і ланок, організацію та зміст праці, культурно-масову роботу. Займаючись питаннями змісту політехнічного навчання і трудового виховання в середній загальноосвітній сільській школі, педагог узагальнив досвід і розробив методику формування політехнічних знань, умінь і навичок при вивченні шкільних предметів. Цьому дослідженню присвячена його книга "Політехнічна освіта і суспільно корисна праця – основа комуністичного виховання учнів" (1983).

У роботі "Формування дослідницьких умінь і навичок учнів при вивченні біології в V–VIII класах" (1969) педагог наполягав на науковості знань і наголошував:

"Наука – не простий реєстр фактів, вона їх аналізує, узагальнює, робить теоретичні висновки. Навіть найпростіші дослідження, які підтверджують наявність у рослин хлорофілу, дихання рослин, ріст тощо, дають учням багато нових знань, викликають творче мислення. Тим позитивніше впливають на розвиток мислення дослідження експериментального характеру: вирощування гібридного насіння, виведення форм високоврожайних рослин або поліпшення природних якостей птахів та інших дрібних сільськогосподарських тварин" [11, с. 6].

Важливим чинником впливу на світогляд є соціально-економічні умови історичного періоду, який накладає свій відбиток на погляди і переконання. Життя Д. Л. Сергієнка припало на час кардинальних змін не лише в економіці та суспільному устрої держави, а й свідомості людей. Дореволюційний спосіб життя з релігійною спрямованістю було замінено на атеїстичний соціалістичний уклад. Найкоротшим шляхом зміни переконання людей було запровадження політично заангажованого навчання в школі, з нав'язуванням нової комуністичної ідеології. Суворою вимогою до викладання навчальних дисциплін і написання педагогічних творів, дипломних робіт і дисертацій було "пропускання" всього написаного крізь призму марксизму-ленінізму, тому і не дивно, що всі праці Д. Л. Сергієнка пронизані посиланнями на ідеологів того часу. Педагог жив в часи командно-адміністративного режиму, який залишався незмінним протягом більш як 70-и років. Політика Радянського уряду була спрямована на жорсткий контроль усіх сфер життя суспільства, на індустріалізацію народного господарства і колективізацію [7, с. 255]. Для здійснення цієї мети держава потребувала постійного забезпечення робітничими кадрами, працівниками колгоспу, тому протягом тривалого проміжку часу політика у сфері освіти залишалася спрямованою на політехнічне навчання, зв'язок навчання з життям, виховання відданих державі трударів.

Саме в період відносної стабілізації в економіці й державі почалася трудова діяльність Д. Л. Сергієнка, що припала на період приходу до влади Й. В. Сталіна у 1927 році й запровадженій ним політики індустріалізації та колективізації. Ще навчаючись в середній загальноосвітній школі села Водотії, Д. Л. Сергієнко працював піонервожатим там само з вересня 1928 року по жовтень 1929 року. У 1930 році було започатковано обов'язкове чотирикласне навчання. У містах здійснювався перехід до загального семирічного навчання. Однак не вистачало шкільних приміщень, учителів, підручників. Вища освіта була відкрита лише для осіб, які вважалися поза підозрою щодо відданості існуючому в країні режиму. Перевага при вступі надавалася членам партії та профспілок, червоноармійцям, вихідцям із робітників і селян. Будучи членом комсомолу і вихідцем із сім'ї селян-бідняків, Д. Л. Сергієнко мав усі шанси отримати вищу освіту, і тому він був направлений на навчання до Київського педагогічного інституту [4, арк. 80–81].

Соціалістичний уклад життя, орієнтація економіки на важку промисловість, вимога держави пов'язувати навчання з життям, впровадження принципу політехнізму навчання в школі обумовили направленість діяльності Д. Л. Сергієнка саме в актуальному тому періоду руслі – робота з підготовки школярів до праці в сільському господарстві й на виробництві.

Початок роботи педагога в Київському Ордена Леніна державному університеті ім. Т. Г. Шевченка припав на період відлиги в радянській історії. Як відомо з архівних джерел, у цей період, з грудня 1957 року по січень 1958 року Д. Л. Сергієнко перебував в Югославії

з метою вивчення досвіду виховної роботи серед дітей і молоді [4, арк. 79].

У період влади М. С. Хрущова (1958–1964 рр.) було вжито чимало заходів для покращення ситуації на селі, але Україна залишалася майданчиком для сільськогосподарського експериментаторства. Вирощування величезної кількості кукурудзи, яку мали використовувати як корми для збільшення продукції виснаженого тваринництва. Однак, найширшою підтримкою в Україні користувалася реформа (саме українці виступили з ініціативою її проведення), що стосувалася машино-тракторних станцій, які забезпечували колгоспи технікою (і політичним наглядом). Зростаюча складність обробки землі вимагала висококваліфікованих і технічно вправних фахівців, яких дуже бракувало в українському селі [12, с. 617–620].

У 1953 році в галузі освіти було взято курс на поліпшення навчально-виховної роботи з підростаючим поколінням, підготовки висококваліфікованих, творчих та ініціативних працівників для різних ділянок народного господарства. На той час Д. Л. Сергієнко займався питаннями політехнічної освіти і суспільно-корисної праці учнів у сільському господарстві. Цей період в житті педагога позначився плідною видавничою діяльністю. Друкується багато його робіт: монографії "Навчально-дослідна робота учнів та юннатів на шкільній дослідній ділянці" (1950), "Робота гуртків юних натуралістів в школі / історія, зміст і методи роботи в світлі завдань політехнічної освіти і трудового виховання" (1957), статті в збірниках і журналах "Робота піонерів та школярів з природознавства і сільського господарства під час літніх канікул" (1948), "Позакласна і позашкільна робота з мічуринської біології" (1952), "Кожній школі пришкільну ділянку" (1952), "До питань політехнічного навчання в позакласній та позашкільній роботі з біології" (1953), "Формування в учнів практичних навичок з біології" (1953), "Сільськогосподарські гуртки учнів VIII–X класів" (1957), "Суспільно корисна робота учнів у сільському господарстві" (1958) та інші.

Висновки. Аналіз біографічних даних та творчої спадщини педагога допомогли розкрити головні чинники формування Д. Л. Сергієнка як педагога та науковця. Аналіз життя і творчості педагога визначили фактори, які формували його світогляд, систему поглядів і переконань. Серед найбільш важливих соціально-історичних чинників ми виділили такі: родинне середовище; навчальна діяльність в Київському педагогічному інституті; соціально-економічні умови історичного періоду. Зростання на природі, рання трудова діяльність суттєво вплинули на майбутнє педагога, сформувавши у нього любов до рослин і тварин, розуміння визначальної ролі праці у житті. Навчання у Водотіївській середній школі припало на час впровадження єдиної трудової школи, яка була покликана забезпечити безкоштовне, політехнічне навчання дітей з 8-ми років, продуктивну працю учнів та ознайомлення їх з різними формами виробництва. Безперечно, шкільні роки суттєво вплинули на світоглядні позиції Д. Л. Сергієнка, який присвятив своє подальше життя дослідженню проблем політехнічної освіти, трудового навчання й виховання, організації роботи на науково-дослідних ділянках. Важливу роль у формуванні особистості та визначенні кола професійної діяльності мало навчання у Київському педагогічному інституті, який на той час був осередком підготовки педагогічних кадрів. Саме тут Д. Л. Сергієнко усвідомив своє покликання вчителя та отримав необхідні знання для подальшого професійного зростання. Істо-

рична доба панування радянської влади визначила направленість освіти на забезпечення трудовими ресурсами різних галузей народного господарства та поширення політехнічного навчання в школі, а також наклали на праці Д. Л. Сергієнка відбиток політичної заангажованості, що виражено частими посиланнями на ідеологів комунізму, але цей факт ні в якій мірі не зменшує цінності педагогічного доробку педагога. Провідне місце в його спадщині займає ідея необхідності впровадження політехнічної освіти, трудового виховання, суспільно корисної праці, науково-дослідної роботи учнів у навчально-виховний процес. Хоча Д. Л. Сергієнко був яскравим представником радянської педагогіки, його постать та творчість є цікавою і вартою дослідження для вивчення історії розвитку педагогічної науки та пошуку актуальних ідей у його доробку, що можуть бути застосовані у навчанні і вихованні сучасної молоді.

У статті висвітлено головні чинники формування Д. Л. Сергієнка як педагога та науковця, а саме проаналізовано роль родинного середовища; навчальної діяльності в Київському педагогічному інституті; соціально-економічних умов історичного періоду. У статті показано, як вплинула родина на формування особистості Д. Л. Сергієнка, зокрема розкрито особливості сімейного виховання. Висвітлено період навчання педагога в Київському педагогічному інституті, так як навчання у вищому навчальному закладі значною мірою вплинуло на формування світогляду, цінностей й установок, визначило життєві орієнтири та наклало відбиток на все подальше життя педагога. Розкрито значення впливу соціально-економічних умов історичного періоду на визначення напрямку науково-педагогічної діяльності Д. Л. Сергієнка. Соціалістичний уклад життя, орієнтація економіки на важку промисловість, вимога держави пов'язувати навчання з життям, впровадження принципу політехнізму навчання в школі обумовили направленість діяльності Д. Л. Сергієнка саме в актуальному тому періоду руслі – робота з підготовки школярів до праці в сільському господарстві й на виробництві. В галузі освіти було взято курс на поліпшення навчально-виховної роботи з підростаючим поколінням, підготовки висококваліфікованих, творчих та ініціативних працівників для різних ділянок народного господарства. На той час Д. Л. Сергієнко займався питаннями політехнічної освіти і суспільно-корисної праці учнів у сільському господарстві. Хоча Д. Л. Сергієнко був яскравим представником радянської педагогіки, його постать та творчість є цікавою і вартою дослідження для вивчення історії розвитку педагогічної науки та пошуку актуальних ідей у його доробку, що можуть бути застосовані у навчанні і вихованні сучасної молоді.

Список використаних джерел

1. Антологія педагогічної думки Української ССР / [сост. Н. П. Калениченко]. – М. : Педагогіка, 1988. – 635 с.
2. Бойко О. Д. Історія України : навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів / О. Д. Бойко. – К. : Академія, 2001. – 656 с.
3. Відділ діловодства та архіву. Київський національний університет імені Тараса Шевченка Ф. 1246, спр. зв. 1981 – ПВС – 19, Грищенко Микита Минович, арк. 1–85.
4. Відділ діловодства та архіву. Київський національний університет імені Тараса Шевченка Ф. 1246, спр. зв. 1984 – ПВС – 76, Сергієнко Дмитро Лаврович, арк. 1–109.
5. Державний архів Житомирської області Ф. 1 Волинська духовна консисторія, оп. 77, спр. 1688 Метрична книга, арк. 1, 16 зв., 17.
6. Київський національний університет імені Тараса Шевченка: Незабутні постаті: довідково-біографічне видання / [під ред. В. В. Скопенка]. – К. : Світ успіху, 2005. – 464 с.
7. Медвідь Л. А. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні : навч. посібник / Л. А. Медвідь. – К. : Вікар, 2003. – 335 с.
8. Новий довідник: Історія України. – К. : ТОВ КАЗКА, 2005. – 736 с.

9. Сергієнко Д. Л. Суспільно корисна робота учнів у сільському господарстві / Д. Л. Сергієнко. – К. : Радянська шк., 1960. – 92 с.

10. Сергієнко Д. Л. Ленінські принципи політехнічної освіти і трудово-го навчання в сільській загальноосвітній трудовій політехнічній школі УРСР /1917–1941/ на матеріалах сільської школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук / Сергієнко Дмитро Лаврович ; Київський пед. ін-т імені А.М. Горького. – К., 1970. – 101 с.

11. Сергієнко Д. Л. Формування дослідницьких умінь і навиків учнів при вивченні біології в V–VIII класах / Д. Л. Сергієнко. – К. : Радянська шк., 1969. – 128 с.

12. Субтельний О. Україна: історія / Оrest Субтельний. – К. : Либідь, 1993. – 720 с.

13. Український державний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова 1920–1995: історичний нарис. – К. : Просвіта, 1995. – 169 с.

References:

1. Antolohiia pedahohycheskoi mysly Ukraynskoi SSR / [cost. N. P. Kalenyuchenko]. – M.: Pedahohyka, 1988. – 635 s.

2. Boiko O. D. Istoriiia Ukrainy : navch. posib. dlia stud. vyshchykh navch. zakladiv / O. D. Boiko. – K. : Akademia, 2001. – 656 s.

3. Viddil dilovodstva ta arkhivu. Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka F. 1246, spr. zv. 1981 – PVS – 19, Hryshchenko Mykyta Mynovych, ark.1–85.

4. Viddil dilovodstva ta arkhivu. Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka F. 1246, spr. zv. 1984 – PVS – 76, Serhienko Dmytro Lavrovych, ark.1–109.

5. Derzhavnyi arkhiv Zhytomyrskoi oblasti F. 1 Volynska dukhovna kon-systoriia, op. 77, spr. 1688 Metrychna knyha, ark. 1, 16 zv., 17.

6. Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka: Nezabutni postati: dovidkovo-biografichne vydannia / [pid red. V. V. Skopenka]. – K. : Svit uspihku, 2005. – 464 s.

7. Medvid L. A. Istoriiia natsionalnoi osvity i pedahohichnoi dumky v Ukraini : navch. posibnyk / L. A. Medvid. – K. : Vikar, 2003. – 335 s.

8. Novyi dovidnyk: Istoriiia Ukrainy. – K. : TOV KAZKA, 2005. – 736 s.

9. Serhienko D. L. Suspilno korysna robota uchniv u silskomu hospodarstvi / D. L. Serhienko. – K. : Radianska shk., 1960. – 92 s.

10. Serhienko D. L. Leninski pryntsyipy politekhnichnoi osvity i trudovoho navchannia v silskii zahalnoosvitnii trudovii politekhnichnii shkoli URSR /1917–1941/ na materialakh silskoi shkoly : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia doktora ped. nauk / Serhienko Dmytro Lavrovych ; Kyivskiy ped. in-t imeni A.M. Horkoho. – K., 1970. – 101 s.

11. Serhienko D. L. Formuvannia doslidnytskykh umin i navykiv uchniv pry vyvchenni biolohii v V–VIII klasakh / D. L. Serhienko. – K. : Radianska shk., 1969. – 128 s.

12. Subtelnyi O. Ukraina: istoriiia / Orest Subtelnyi. – K. : Lybid, 1993. – 720 s.

13. Ukrainskiy derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova 1920–1995: istorychnyi narys. – K. : Prosvita, 1995. – 169 s.

Надійшла до редколегії 26.09.16

N. Postoiuk, PhD (Pedagogical Sciences)

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

THE INFLUENCE OF SOCIAL AND HISTORICAL FACTORS ON FORMATION OF D. L. SERGIYENKO AS AN EDUCATOR AND A SCIENTIST

The article deals with key factors that influence the formation of D. L. Sergiyenko as a teacher and a scholar. The role of his family, studying at Kiev Pedagogical Institute, socio-economic conditions of the historical period have been analyzed. The meaning of family upbringing has been revealed concerning his personality development. Studying at Kiev Pedagogical Institute greatly influenced on the formation of D. L. Serhienko's outlook, values and attitudes, determined life orientations and left an imprint on the entire life of the teacher. The impact of socio-economic conditions of the historical period that determined the direction of scientific and educational activities of D. L. Serhienko has been analyzed. The socialist way of life, economy focusing on heavy industry, the requirement to connect education and life, propagation of polytechnical principle in education determined D. L. Serhienko's direction of activity that was up to date that period of history - preparing pupils for work in agriculture and industry. At that time D.L. Serhienko researched problems of polytechnic education and socially useful work of pupils in agriculture. Although D.L. Serhienko was a prominent representative of Soviet pedagogy, his figure and scientific-pedagogical heritage are interesting and worth of research because it is necessary to explore the history of pedagogical science and seek for actual ideas in his works, which can be used in the training and education of today's youth.

Keywords: D. L. Sergiyenko, factors of personality formation, polytechnic education, labor upbringing.

N. Постойук, канд. пед. наук

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ВЛИЯНИЕ СОЦИАЛЬНО-ИСТОРИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ НА ФОРМИРОВАНИЕ Д. Л. СЕРГИЕНКО КАК ПЕДАГОГА И УЧЕНОГО

статья проанализировано влияние на формирование личности Д. Л. Сергиенко, в частности раскрыты особенности семейного воспитания. Освещены периоды обучения педагога в педагогическом институте на школьно-педагогическом отделении, а затем на биологическом факультете в Киевском педагогическом институте имени А. М. Горького. Доказано, что социально-экономические условия исторического периода определили векторы научно-педагогической деятельности Д. Л. Сергиенко, а именно исследование вопросов политехнического образования, трудового воспитания и общественно-полезного труда учащихся в сельском хозяйстве.

Ключевые слова: Д. Л. Сергиенко, факторы формирования, политехническое образование, трудовое воспитание

Відомості про автора

Постойук Наталія Валентинівна – Україна, м.Київ, кандидат педагогічних наук, асистент кафедри педагогіки, факультету психології, Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Контактна інформація: (044) 521-35-13, pedagogika@ukr.net

Постойук Наталья Валентиновна – Украина, г. Киев, кандидат педагогических наук, ассистент кафедры педагогики, факультета психологии, Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

Контактная информация: (044) 521-35-13, pedagogika@ukr.net

Postoiuk Nataliia Valentynivna – Ukraine, Kyiv, PhD (Pedagogical Sciences), Lecturer of Pedagogy Department of Faculty of Psychology at Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Contact information: (044) 521-35-13, pedagogika@ukr.net